



Громадська організація
«Фундація «Гармонізоване суспільство»

МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК ДЛЯ ФАХІВЦІВ

«СПРИЯННЯ ҐЕНДЕРНІЙ РІВНОСТІ В ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ»

В рамках проекту «Сприяння поширенню ґендерної рівності у системі освіти
в 3 областях України: Київська, Запорізька, Тернопільська»



Матеріали посібника пропонуються для вчителів, викладачів, психологів, соціальних працівників та соціальних педагогів, які працюють у сфері освіти.

Загальна мета цього посібника – надати освітянам знання та навички, які дозволять їм розробляти та проводити практичні навчальні курси з впровадження гендерних підходів у повсякденну роботу.

Тренінги з гендерних питань в освітньому середовищі є ключовою стратегією, що забезпечує краще врахування гендерної проблематики викладачів та передачу їм навичок практичної реалізації різних зобов'язань у сфері гендерної рівності, взятих Урядом України, зокрема, щодо досягнення Цілей розвитку тисячоліття, впровадження гендерного законодавства, Планів дій з утвердження гендерної рівності та інших нормативно-правових документів.

Видання було підготовлено в межах виконання програми «Сприяння поширенню гендерної рівності у системі освіти в 3 областях України: Київська, Запорізька, Тернопільська» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Основне завдання проекту – сприяти молодим жінкам та дівчатам навчатися далі після здобуття обов'язкової освіти, що сприятиме більш високим заробіткам у майбутньому.

Авторський колектив:

Геннадій Мустафаєв, кандидат психологічних наук, психотерапевт
Наталія Грищенко, Голова правління Фундації «Гармонізоване суспільство»
+38 (044) 482-49-82
www.cfscm.org

Редактор: Анастасія Мартиненко

ПІДГРУНТТЯ

За ГЛР Україна посідає 63-тє місце у світі. На законодавчому рівні ухвалено рішення про забезпечення рівноправності статей щодо доступу та отримання освіти, але школа продовжує ретранслювати гендерні стереотипи. У свою чергу це породжує відповідні негативні ставлення, що на практиці стають рушійною силою дискримінації, тобто реального ущемлення прав і можливостей особи на підставі її належності до статі.

За соціологічними опитуванням в Україні гендерна нерівність формується саме в дитячі (шкільні) роки - 59% респондентів. Це призводить до сумних результатів: 120-е місце в світі за рівнем представництва жінок в органах влади; 2% посад у великому промисловому бізнесі; обмеження у сферах зайнятості; зниження дітородної функції; жінки отримують 3/4 заробітної плати чоловіків; кожна третя жінка є жертвою гендерного насильства.

В Тернопільській області поширились міграційні процеси серед молодих жінок, що призводить до загрози національній безпеці та генофонду нації (0,084% їдуть з країни в середньому за рік, репродуктивного віку з них 62%). Причини – недотримання прав обох статей на вільне працевлаштування, можливість вибору професії чи місця роботи. Запорізьку та Київську області істотно зачепила соціально-економічна і політична ситуація в країні. Потік внутрішніх переселенців, несприятливо позначився на основних правах: на життя і житло, на працю та зайнятість, освіту, медичне обслуговування. Існують форми гендерної нерівності в результаті традиційних уявлень про роль чоловіків і жінок у суспільстві. Розуміючи ситуацію, ми спрямували зусилля на забезпечення додаткового захисту жінок і дітей через поширення знань та формування навичок.

ЗМІСТ

1. РОЗДІЛ I. КЛЮЧОВІ ГЕНДЕРНІ КОНЦЕПЦІЇ.....	6
1.1. Прояви гендерної нерівності	
1.2. Типи праці – потрійна роль/ Гендерний розподіл праці	
1.3. Гендерний аналіз	
1.4. Практичні і стратегічні гендерні потреби	
1.5. Комплексний гендерний підхід(гендерний мейнстрімінг)	
2. РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ ТРЕНІНГОВІ ВПРАВИ.....	13
2.1. Ключові поняття гендеру	
2.2. Гендерні стереотипи та їх вплив на соціалізацію	
2.3. Гендерна нерівність, дискримінація та насильство	
3. РОЗДІЛ III. ЗАНЯТТЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДИК АРТ-ТЕРАПІЇ.....	33
4. РОЗДІЛ IV. ДОДАТКИ.....	35
1. Національна законодавчо-нормативна база у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків	
2. Конституція України (скорочена)	
3. Міжнародні норми та визначення дискримінації	
4. Міжнародні документи щодо забезпечення рівних прав чоловіків та жінок	
5. Цілі розвитку тисячоліття	
6. Глосарій термінів з гендерних питань	



РОЗДІЛ І. КЛЮЧОВІ ҐЕНДЕРНІ КОНЦЕПЦІЇ

Цей розділ служить провідником до ключових ґендерних концепцій та має на меті виокремити емоції та думки учасників щодо ґендерних відносин, перш ніж переходити до безпосереднього розгляду питань, пов'язаних з ґендером та розвитком. Дуже важливо, щоб будь-який ґендерний тренінг включав у себе принаймні одну з вправ на покращення ґендерної обізнаності, тоді ще до початку ґендерного аналізу всі учасники матимуть однакове розуміння ґендеру.

1.1. ПРОЯВИ ҐЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ

Ґендерна нерівність спричинює загострення політичних, соціально-економічних, культурних та інших проблем у суспільстві.

Основні прояви ґендерної нерівності можуть бути визначені таким чином:

- недостатній рівень представництва та участі жінок на рівні прийняття політичних і соціально-економічних рішень, а також в управлінні ресурсами. За показником розширення можливостей жінок Україна посідає 86 місце серед 182 країн світу. Зокрема, міжнародними експертами звернуто увагу на відсутність жінок у складі Кабінету Міністрів України, серед керівників обласних державних адміністрацій, низький рівень представництва жінок (менше 8%)

у складі Верховної Ради України, серед заступників керівників центральних органів виконавчої влади тощо;

- низький рівень економічної активності жінок та чоловіків працездатного віку (за даними Держкомстату, у 2009 р. він складав 68,4% серед жінок та 74,7% серед чоловіків);

- дискримінація в процесі працевлаштування та професійного розвитку, секторальна професійна сегрегація призводять до суттєвого розриву в оплаті праці жінок і чоловіків. За інформацією Міністерства праці та соціальної політики України, в 2009 р. розмір середньомісячної заробітної плати жінок становив 1677 грн., а чоловіків – 2173 грн. Таким чином, розрив в оплаті праці за цей період склав 22,8%. Зрештою це спричинює підвищення рівня бідності, в першу чергу бідності жінок;

- суспільні ґендерні стереотипи створюють перешкоди та обмеження для вільного вибору способу життя, у тому числі професійної та суспільної реалізації, сімейного життя тощо;

- діюча система освіти відтворює ґендерні стереотипи, фактично не ініціює та не підтримує проведення й впровадження фундаментальних наукових досліджень стосовно ґендерних проблем. В ній відсутня системність у запровадженні ґендерного компоненту в загальну середню, професійно-технічну та вищу освіту;

- суттєвий розрив у середній тривалості життя чоловіків і жінок (62 роки у чоловіків та 74 роки у жінок) та високий рівень захворюваності, смертності чоловіків працездатного віку;

- низька ефективність національного механізму запобігання та протидії ґендерному насильству, відсутність комплексного підходу до формування у суспільстві неприйняття насильства;

- держава не пропонує моделі гармонізації сімейного та професійного життя для жінок і чоловіків, зокрема, для формування культури відповідального батьківства.

1.2. ТИПИ ПРАЦІ – ПОТРІЙНА РОЛЬ. ҐЕНДЕРНИЙ РОЗПОДІЛ ПРАЦІ

Життя, головним чином, організоване навколо невидимої «соціальної домовленості». Два її компоненти – ґендерна домовленість і домовленість про

працю – визначають сучасний розподіл ролей у сім'ї та на ринку праці.

У рамках «гендерної домовленості» жінки беруть на себе зобов'язання по догляду за сім'єю і виконанню домашньої роботи, в той час коли чоловіки беруть на себе відповідальність за економічний або матеріальний добробут сім'ї. «Домовленість про працю» посилює розподіл праці шляхом визначення єдиного годувальника зі статусом зайнятого довгий час, повний робочий день і безперервно. Соціальна домовленість суперечить новому способу життя жінок і чоловіків. Розподіл праці за статтю стосується передусім сегрегації оплачуваної і неоплачуваної праці у приватному і суспільному житті. Такий розподіл відображає традиційний розподіл ролей чоловіків і жінок у суспільстві, внаслідок чого праця жінок стає невидимою і недооціненою у національних рахунках, а також недостатньо представленою на ринку праці.

Роботу можна поділити на три основні категорії. Роль жінки охоплює роботу усіх трьох категорій, а отже розглядається як потрібна роль жінки.

Продуктивна праця включає виробництво товарів та послуг для споживання та торгівлі (фермерство, рибальство, зайнятість та самозайнятість). Коли людину питають про те, що вона робить, вона, як правило, розповідає про продуктивну роботу, особливо якщо робота оплачується або приносить прибуток. У продуктивній роботі задіяні як жінки, так і чоловіки, проте їхні функції та обов'язки є різними залежно від гендерного розподілу роботи. Продуктивна робота жінок часто менш помітна і цінується менше за чоловічу.

Репродуктивна праця включає ведення домашнього господарства та піклування про його членів, у тому числі виношування та догляд за дітьми, приготування їжі, придбання товарів та послуг, хатню роботу та турботу про здоров'я сім'ї. Репродуктивна робота є надзвичайно важливою для життя людини, проте дуже рідко сприймається як «справжня робота».

Суспільна праця включає колективну організацію соціальних заходів та послуг: церемоній та святкувань, заходів, що мають важливе значення для громади, участь у роботі груп та організацій, політичну діяльність на місцевому рівні. Цей тип роботи рідко розглядається у контексті економічного аналізу життя громади. Вона передбачає добровільне приділення значних обсягів часу і є важливою для соціального, духовного та культурного розвитку громад. Тут також домінує гендерний розподіл праці.

1.3. ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ

Гендерний аналіз – це процес оцінки впливу, спричиненого на жінок і чоловіків існуючими програмами, законодавством, державним політичним курсом у всіх сферах життя суспільства і держави.

Суть гендерного аналізу – в повному розкритті будь яких наслідків для обох статей (як чоловіків так і жінок), а не в тому, щоб сприяти просуненню чи ослабленню позицій однієї зі сторін.

Гендерний аналіз проводиться за допомогою різноманітних інструментів та механізмів, дозволяє побачити і порівняти, яким чином і чому політичні, економічні, соціальні та інші фактори впливають на жінок та чоловіків.

Гендерний аналіз включає:

- визначення проблемних груп;
- розмежування всередині групи за ступенем втягнення в проблему;
- аналіз і визначення факторів управління проблемною ситуацією в розрізі досвіду різних соціальних груп;
- визначення наявних ресурсів та інституційних змін і стратегій, необхідних для вирішення проблеми.

1.4. ПРАКТИЧНІ І СТРАТЕГІЧНІ ГЕНДЕРНІ ПОТРЕБИ

- є відповіддю на очевидну усвідомлювану необхідність;
- формулюються залежно від конкретних умов;
- походять зі становища жінок у рамках гендерного розподілу праці, тобто ролі жінок;
- не ставлять під сумнів підпорядковане становище жінок, хоча й впливають з нього;

Це потреби, що здебільшого впливають з репродуктивних і продуктивних ролей жінок та посилюють їх. За умови їх задоволення полегшують виконання гендерних ролей (наприклад, після реконструкції системи водопостачання жінки можуть продовжувати носити воду у будинок, проте витрачають на це вже менше часу).

Це потреби, які поділяють усі члени родини, проте вони визначаються як практичні гендерні потреби жінок, адже вважається, що саме жінки/дівчата

відповідають за задоволення цих потреб. Серед них: забезпечення водою, піклування про здоров'я, хатня робота, забезпечення родини їжею тощо.

Стратегічні гендерні потреби:

- визначаються за результатами аналізу підпорядкованості/владарювання жінок/чоловіків у суспільстві;
- їх вирішення повинне передбачати зміни у гендерному розподілі праці;
- ставлять під сумнів природу відносин між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями;
- їх метою є подолання підпорядкованості/владарювання жінок/чоловіків.

Можуть передбачати викорінення розподілу праці за статтю та нерівності у заробітній платі/прибутку та часткову зміну природи відносин між жінками і чоловіками, дівчатами та хлопцями.

Їх метою є:

- подолання підпорядкованості жінок або чоловіків;
- зменшення тягаря домашньої роботи та догляду за дітьми;
- виключення інституціолізованих форм дискримінації, наприклад, права власності на землю;
- забезпечення доступу до кредитних та інших ресурсів;
- забезпечення свободи вибору щодо народження дітей;
- проведення заходів, спрямованих проти насильства та контролю над жінками/чоловіками з боку чоловіків/жінок.

1.5. КОМПЛЕКСНИЙ ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД (ГЕНДЕРНИЙ МЕЙНСТРІМІНГ)

Комплексний гендерний підхід - це облік гендерної проблематики, який являє собою процес забезпечення жінкам та чоловікам однакового доступу і контролю над ресурсами, прийняття рішень на усіх етапах процесу розвитку та державної політики, програм та проектів.

У системі ООН гендерний мейнстрімінг був визначений та затверджений у 1997 р.

За офіційним визначенням ООН гендерний мейнстрімінг це: «... процес оцінки наслідків будь-якої запланованої дії для жінок та чоловіків, включаючи законодавство, політику чи програми за усіма напрямками та на усіх рівнях.

Це стратегія, яка дозволяє розглядати проблематику чоловіків та жінок невід'ємним виміром процесу розробки, впровадження, моніторингу та оцінки політики та програм в усіх політичних, економічних та соціальних сферах таким чином, щоб жінки та чоловіки отримували рівні переваги, а нерівність не зберігалася».

Десять кроків комплексного гендерного підходу (гендерного мейнстрімінгу):

1. Підхід до зацікавлених сторін з позиції гендерного мейнстрімінгу: хто приймає рішення?
2. Мейнстрімінг гендерної проблематики: у чому полягає суть питання?
3. Рух до гендерної рівності: з якою метою?
4. Визначення ситуації: яку інформацію ми маємо?
5. Уточнення питання: дослідження та аналіз.
6. Прийняття рішення щодо плану дій: розробка політики втручання та визначення бюджетів.
7. Відстоювання точки зору: гендерні питання важливі!
8. Моніторинг: спостереження (гендерно чутливе) за тим, що відбувається.
9. Оцінювання: наскільки ефективно ми діяли?
10. Гендерна комунікація.

Чому комплексний гендерний підхід (гендерний мейнстрімінг) є таким важливим?

Є п'ять основних причин.

1. Тому що він ставить людину у центр процесу формування політики.

Особи, які визначають політику, повинні будуть враховувати її широкі наслідки для життя громадян. Як результат, підхід до управління сучасним суспільством стане більш гуманним і менш економічним.

2. Тому що цей підхід забезпечує краще управління.

При застосуванні гендерного мейнстрімінгу політика буде більш інформованою і демонструватиме, що жодна політика не може бути гендерно нейтральною.

3. Тому що він охоплює як жінок, так і чоловіків, максимально використовуючи людські ресурси.

Оскільки люди, задіяні у впровадженні гендерного мейнстрімінгу, є тими, хто зазвичай виконує відповідну роботу, охоплюється ширше коло дійових

осіб. Це є очевидним переходом від роботи з утвердження гендерної рівності, яку виконують – часто в ізоляції – декілька жінок, до використання усіх людських ресурсів та залучення до цієї роботи чоловіків.

4. Тому що завдяки цьому підходу суспільство починає приділяти увагу гендерній рівності.

Комплексний гендерний підхід показує, що гендерна рівність є важливим соціальним питанням, що має суттєві наслідки для розвитку суспільства, а не просто «розкішшю». Це повинно стати початком нової дискусії з питань рівності.

5. Тому що цей підхід дозволяє врахувати відмінності між жінками та чоловіками

Політика з утвердження рівності зазвичай спрямована на жінок в цілому, тоді як комплексний гендерний підхід повинен бути спрямований на різне становище різних груп як жінок, так і чоловіків (жінки-мігранти, молоді жінки, старі чоловіки, самотні чоловіки-батьки, вдови тощо).

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ ТРЕНІНГОВІ ВПРАВИ

Структурні вправи – це техніки, які використовуються для ефективної роботи групи. Завдяки цим вправам час роботи під час тренінгу структурується та створюється сприятлива атмосфера.

Модуль 1. КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ҐЕНДЕРУ

Вступна частина тренінгу (10 хв.).

Хід проведення:

Вступ (2 хв.).

Шановні діти, вітаємо Вас на тренінгу.

Заняття будуть вестись _____

Тренінг складається із чотирьох модулів. Кожний модуль складається із інтерактивних та інформаційних вправ.

Знайомство (5 хв.).

Знайомство – це процедура, у ході якої учасники та учасниці знайомляться один з одним, придивляються один до одного. Ведучі перші вітаються з групою. Це можна зробити в такій формі: «Вітаю вас. Мене звати..... Я радий/рада вас бачити. Пропоную розпочати роботу із знайомства. Візьміть папір і напишіть на ньому своє ім'я так, як Ви хотіли б, щоб до вас сьогодні зверталися».

Очікування (5 хв.).

Очікування. Для успішності тренінгу важливо знати, навіщо люди прийшли на тренінг і які знання з тематики тренінгу вони вже мають.

Варіант 1. «Прес».

- Закінчіть речення «Я чекаю від тренінга...»
- Очікування учасників тренер записує на лист фліпчарту.

Інтерактивна вправа: Стать і гендер (до 25 хв.).

Хід проведення:

Варіант 1. «Чоловіка і жінки: колективний портрет».

• Тренер/ка пропонує слухачам/слухачкам перерахувати якості, характеристики, ролі і функції які властиво людині, як чоловікові, так і жінці. Всі вислови записуються окремо на дошці або фліпчарті.

- Учасники та учасниці відповідають на питання:

1. Які перераховані якості є лише чоловічими або лише жіночими?

2. Чи може жінка володіти якостями, які традиційно вважається чоловічими, наприклад, бути сильною, рішучою і т.д.? І навпаки.

• Підкреслити основні гендерні характеристики, властиві:

1. лише чоловікам (маркером червоного кольору);
2. лише жінкам (маркером синього кольору);
3. спільні як чоловікам, так і жінкам (маркером зеленого кольору).

• Порахувати кількість червоних, синіх і зелених ліній.

Примітка: Тренер/ка звертає увагу слухачів до їх відповідей в ході виконання.

Міні лекція: Базові поняття стать і гендер (до 20 хв.).

Хід проведення:

Тренер (або тренери по черзі) надають базову інформацію стосовно понять «стать» та «гендер».

Основний зміст мінілекції:

Варіант 1.

1. Сучасна соціальна наука розрізняє поняття стать (sex) і гендер (gender).

Стать має відношення до фізичних, тілесних відмінностей між чоловіком і жінкою (тобто стать людини біологічно детермінована).

Гендер визначає психологічні, соціальні і культурні особливості чоловіків і жінок (тобто гендер є культурно і соціально заданим).

Розмежування статі і гендера є фундаментальним, оскільки багато відмінностей між чоловіком і жінкою обумовлюються причинами, що не являються біологічними за своїм походженням.

З біологічної точки зору між чоловіками і жінками значно більше подібності, ніж відмінностей. Єдина чітка і значуща біологічна відмінність між жінками і чоловіками полягає в їх ролі у відтворенні потомства (вагітність, пологи, годування материнським молоком).

Таким чином, поняття гендер, означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство вимагає виконувати людям в залежності від їх біологічної статі.

2. Гендерні ролі.

Бути в суспільстві чоловіком або жінкою означає не просто володіти тими чи іншими анатомічними особливостями - це означає виконувати ті або інші наказані культурою гендерні ролі.

Гендерні ролі – один з видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків

поведінки (або норм) для чоловіків і жінок.

Гендерна роль розуміється як виконання певних соціальних приписів – тобто відповідна статі поведінка у вигляді мови, манер, одягу, жестів тощо.

Відсутня єдина роль чоловіка чи жінки. Кожна людина виконує низку різноманітних ролей. Наприклад, жінка може бути дружиною, матір'ю, студенткою, дочкою, подругою і так далі. Інколи ці ролі не поєднуються, що веде до рольового конфлікту. Конфлікт між роллю працюючої жінки і роллю матері всім добре відомий. Наразі відомо, що виконання багатьох ролей сприяє психологічному благополуччю людини.

На формування і розвиток гендерних ролей у людини роблять вплив суспільство і культура, закріплені в них уявлення про зміст і специфіку гендерних ролей.

У процесі історичного розвитку суспільства зміст гендерних ролей піддається змінам.

Різноманіття гендерних ролей в різних культурах і в різні епохи свідчить на користь гіпотези про те, що наші гендерні ролі формуються культурою.

Відмінності в гендерних ролях залежать від міри гендерної диференціації в культурах і міри мужності або жіночності тієї або іншої культури.

Гендерні ролі залежать не лише від культури, але і від історичної епохи.

Наразі практично у всіх культурах (суспільствах) відносно гендерних ролей відбуваються радикальні зміни, зокрема, і в Україні.

3. Гендерні стосунки.

Гендерні стосунки соціально і культурно обумовлені стосунки між чоловіками і жінками в суспільстві, у сфері поділу прав і обов'язків, ресурсів і благ, влади і привілеїв.

Гендерні стосунки є, по суті стосунками влади в родинному, економічному і громадському житті, частиною соціальних стосунків в розподілі влади і доступу до ресурсів.

Щоб визначити гендерні стосунки в конкретному суспільстві необхідно розглянути розподіл і організацію ролей, відповідальності і ресурсів між чоловіками і жінками, для того, щоб належним чином оцінити відмінності і нерівності між ними, а також розглянути їх специфічні інтереси, можливості, обмеження і потреби в розвитку.

Гендерні стосунки варіюються як між різними країнами, так і в окремо взятій країні (наприклад, між міськими і сільськими мешканцями), а також в різних сім'ях.

Гендерні стосунки є повсякденні присутніми як в приватній сфері (сім'я, родинні, особисті, інтимні стосунки), так і в сфері суспільних стосунків (на робочому місці, в трудових колективах, в учбових закладах, на вулиці і так далі), де чоловіки і жінки взаємодіють в якості членів суспільства або колег.

Гендерні стосунки це не лише владні (ієрархічні) стосунки між статями, але і стосунки всередині конкретної статі (між батьком і сином, брата з братом тощо) побудовані за ієрархічною структурою підкорення і залежності.

Рефлексія (5 хв.).

Мета: Закріпити вивчені поняття.

Питання для обговорення:

1. Що означають поняття «стать» і «гендер»? Чим вони різняться?
2. Чи змінюються гендерні ролі? Якщо так, то, які зміни прийшли в гендерних ролях в Україні за останнє століття?

Модуль 2. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ

Інтерактивна вправа «Візуальний портрет» (до 25 хв.).

Мета: Усвідомлення поняття «гендерні стереотипи».

Завдання: Проаналізувати упередження; усвідомити: наскільки швидко можуть створюватись гендерні стереотипи.

Хід проведення:

- За допомогою рухавки «Острови» об'єднати учасників у чотири групи. На підлогу кладуться чотири аркуші паперу А-4. Під музику учасники тренінгу «плавають у морі», з початком «шторму» (команда тренера, зупинка музики) учасники «пливуть» до ближчого острова.

- Групи отримують фотографії та листи паперу, і намагаються уявити, ким може бути ця людина, дати їй біографію, відповідаючи на запитання робочого листа.

- Представлення результатів роботи груп. Обговорити, наскільки швидко можуть створюватись упередження та гендерні стереотипи. Дуже доцільно дати понять учасникам, що те, як ми думаємо про інших людей, говорить про нас самих більше, ніж про описувану особу.

Примітки: питання робочого листа:

- Хто людина, яка зображена на фотографії?
- Яка в неї/нього професія?
- Яким життям він/вона живуть на Вашу думку?
- Чи щаслива ця людина?
- Виберіть з наведеного переліку характеристики, які найкраще, на Вашу думку, описують цю людину: вихована, здатна до самоконтролю, смиренна, амбітна, готова допомогти, компанійська, розумна, дурна, надійна, емоційна, безневинна, не амбіційна, агресивна, сповнена енергії, безладна, крута, небезпечна, стримана, миролюбива, грайлива, щаслива, серйозна, ненадійна, самотня, неконтрольована, домінуюча, мрійлива, егоїстична, легковажна, успішна.

Інтерактивна вправа «Гість із іншої галактики» (до 25 хв.).

Хід проведення:

- Учасники об'єднуються в кілька груп.
- Групи отримують журнал і завдання: Ви істоти з іншої планети. Мандруючи галактикою ви знайшли журнал і намагаєтеся зрозуміти особливості цивілізації, якій він належить. Складіть тези про цю цивілізацію.

1. Чисельність населення.
2. Розмаїття населення.
3. Які групи населення виділяються, які ролі вони виконують?
4. Ваші враження від різних груп?
5. Кому належить влада?
6. Інші спостереження.

- За десять хвилин групи презентують результати роботи.
- Групи роблять висновки про викривлення ЗМІ суспільних відносин.

2.2. Міні-лекція: Гендерні стереотипи (до 25 хв.).

Хід проведення:

Тренер (або тренери по черзі) надають базову інформацію стосовно понять «стать» та «гендер».

Основний зміст мінілекції:

1. Стереотип.

Соціальний стереотип – схематизований, стандартизований образ чи уявлення про соціальне явище або об'єкт, зазвичай емоційно забарвлений і таких, що мають велику стійкість.

Складаються під впливом соціальних умов і власного життєвого досвіду.

Гендерні стереотипи – внутрішні установки відносно місця чоловіків і жінок в суспільстві, їх функцій і соціальних завдань.

Стереотипи - найбільш важковизначувана перешкода в створенні принципово нових стосунків в соціумі і переході до якісно нової демократичної держави.

Особливість стереотипів така, що вони настільки міцно проникають в підсвідомість, що їх дуже важко не лише здолати, але і усвідомити взагалі. Кажучи про стереотипи, можна провести аналогію з айсбергом, лише невелика частина якого знаходиться на поверхні, що робить його край небезпечним і руйнівним.

Стереотипи не менше згубно впливають на всі сфери нашого життя і, особливо, на стосунки з тими, що оточують. Вони є бар'єрами на шляху до нашого щастя.

Стереотипи є індивідуальні або масові. Стереотипи масової свідомості є найбільшим бар'єром у встановленні рівноправних позицій жінок і чоловіків в політичній, економічній і культурній сферах.

2. Види стереотипів.

Стереотип №1 - «Справа жінки - домашнє господарство і виховання дітей». Характерною ознакою висловлювань політичних теоретиків минулого є досить негативна оцінка здатності жінок мислити на користь загального добра і громадського блага. Надзвичайно зручна і улюблена позиція переважної більшості сучасних чоловіків. Даний стереотип настільки міцно проник в чоловічу свідомість, що жінки, які намагаються реалізуватися в суспільній роботі або бізнесі, постійно стикаються із тиском. Отже, чоловіки роблять кар'єру, реалізують себе як особистості і громадські діячі. А жінки виховують спільних дітей, і ведуть спільне домашнє господарство, при цьому також працюючи на безперспективних низькооплачуваних посадах.

Стереотип №2 - «Ухвалення рішень - чоловіча справа». Не дивлячись на те, що жінки складають велику частку населення, вони як і раніше залишаються усуненими від процесу ухвалення рішень. На сьогоднішній день жінки всього складає всього 4 % парламентарів. Тут Україна опинилася позаду Казахстану, де кількість жінок-парламентарів 10%. Серед губернаторів і міністрів жінок немає взагалі. Отже, чоловіки приймають рішення, а жінки змушені приймати їх наслідки. Чи справедливо це? Сьогодні соціальні стосунки між людьми різної статі (чоловіками і жінками) мають владний характер

і реалізуються в суспільстві через систему інститутів влади, сукупність яких визначається поняттям «патріархат».

Стереотип №3 - «Жінка без чоловіка - неповноцінний член суспільства». Дуже міцно укорінений стереотип. «Порядна жінка повинна вийти заміж, народити дітей і бути такою як всі». Звідси витікає, що якщо жінка розлучена або вільна, її порядність автоматично ставиться під сумнів. Ми забуваємо про те, що доля кожної людини унікальна і неповторювана і будь-яка людина сама по собі є самодостатньою особистістю.

Стереотип №4 - «Чоловік в усіх відношеннях сильніший і пристосованіший від жінки». Проте жорстокі реалії 20-го століття довели зворотнє. Війни, голод і революції показали, що жінки виявилися витривалими. Вони виживали при таких кризах, при яких чоловіки неминуче помирали. У блокадному Ленінграді вижили більше жінок, ніж чоловіків. І сьогодні жіночий вік довший, жінки рідше страждають від серцево-судинних захворювань, рідше хворіють на рак, успішніше чинять опір несприятливим екологічним чинникам. Насправді психологічно чоловіки - істоти більш ранимі, ніж жінки. Самітність чоловіків глобальніша, ніж жіноча. Наодинці жінку можуть утішити діти, сім'я, необхідність піклується про когось. Чоловік же може відчувати себе самотнім несподівано і різко без усяких на те причин. Це екзистенціальна самітність, від якої ніщо і ніхто не рятує.

Стереотип №5 - «жінки – білявки і так далі» «Всі чоловіки - гади і так далі». Подібний стереотип властивий в рівній мірі, як чоловікам, так і жінкам. З покоління в покоління передається ненависть до протилежної статі. Ці псевдотези підтверджуються прикладами з особистого життя і красномовними оповіданнями про те, як тітка Клава до нитки обібрала дядька Васю або Петя зламав життя юній красуні Марусі. Подібні історії розказують замість казок, прикрашаються подробицями і емоційно забарвлюються. Так в підсвідомість входить ворожість до протилежної статі. Ми з дитинства підсвідомо недолюблюємо і боїмося один одного. Пам'ять про тітку Клаву міцно осідає в нашій підсвідомості. Що у результаті? Чоловіки підсвідомо бояться жінок, жінки чоловіків. З одного боку в нас закладений потяг один до одного, а з іншого боку страх один перед одним. Щоб заглушити свій страх перед жінкою, чоловік намагається її залякати. Спочатку він її знецінює, переконуючи себе, що вона нічого для нього не варта. Для цього іноді застосовується і фізична сила. От і коріння домашнього насильства.

Стереотип №6 - «Всі вони однакові». Приголомшливий стереотип. Одного разу або кілька разів зіткнувшись із чієюсь неадекватною поведінкою, ми робимо висновки щодо всієї протилежної статі - половини людства. Ми одягаємо темні окуляри, і все дійсно предстає перед нами в темному і похмурому світі. І ми продовжуємо боятися. А що? Ми настільки звикали жити в страху, що не уявляємо своє життя без нього. Крім того, ми надзвичайно ледачі, аби зняти окуляри і побачити протилежну стать таким, якими вони є. А ще ми боязкі, а раптом всі насправді різні, адже тоді нам доведеться до кожного знаходити індивідуальний підхід і будувати стосунки ВІДМІННІ від тих, що були раніше.

2.3. Інтерактивна вправа: «Структура гендерних взаємин» (до 25 хв.).

Хід проведення:

- Розраховуючись по порам року учасники об'єднуються в 4 групи.
- Кожній з 4 груп дається картка із описом певної ситуації. Група повинна інсценувати дану ситуацію.

- Презентація сценки.
- Обговорення питань:

1. З яким явищем ми зіткнулися?
2. Проти кого були спрямовані стереотипи: проти дівчат чи проти хлопців?
3. Як почували себе люди, що виконували роль «жертв» стереотипів?
4. Як почували себе люди, що здійснювали вживали стереотипи в сценах?

5. Як почували себе люди, які були присутні при перетворенні стереотипів у обмеження людських прав?

6. Як звичайно поведуться люди, які присутні при дискримінації?

7. Які були шляхи рішення проблеми?

• Рефлексія: «Мій комплімент і дарунок для тебе» (гра). Для забезпечення психологічного розвантаження учасників, створення позитивного емоційного фону. Учасники об'єднуються в пари і говорять один одному по черзі «Ти дуже ... (позивні риси), я дуже хочу подарувати тобі...»

Примітки:

Ситуація 1

Сашко любить рок-музику. Нещодавно він проколов собі вухо, тому що багато рок-зірок носять серги. Він прийшов у школу, і однокласники на перерві стали глузувати з нього. Один хлопчик навіть крикнув йому «ти не чоловік».

Друг Сашка намагався захистити його, показуючи листівки рок-зірок, та все, чого він досяг, стали глузувати і з нього. Діти не заспокоювались і з початком уроку. Вчитель, щоб не гаяти зайвий час, прокоментувала ситуацію таким чином: «Ось, що буває, коли не виконуєш Статут школи».

Ситуація 2

Класні збори присвячені обранню старости. Класний керівник висунув кандидатуру Оксани, яка добре вчиться, акуратна та сумлінна. Однак, група хлопчаків висунула кандидатуру Андрія, який вчиться не так добре як Оксана, та не менш сумлінний та відповідальний. Вчителька наполягла на кандидатурі Оксани, мотивуючи це тим, що Андрію слід краще думати про уроки.

Ситуація 3

Класний керівник складав графік прибирання класу, ставлячи в пари дівчинку та хлопчика (дівчинка повинна прибирати, а хлопчик носити та відносити воду). Дмитро та Коля забажали чергувати разом. Вчителька відмовила їм, мотивуючи це тим, що хлопчики не можуть прибирати також чисто, як дівчата.

Ситуація 4

На початку нового учбового року діти обирали для себе гуртки. Ігор записався до гуртка роботи з бісером, де крім нього були самі дівчата. Дівчата почали глузувати з Ігоря, та керівник гуртка припинила ці глузування. Під час заняття, вона не раз зверталась до Ігоря з хвалюючи його за акуратність та зосередженість. Наприкінці заняття за Ігорем зайшов його батько і був неприємно вражений вибором сина. Він соромив Ігоря усю дорогу додому, доки Ігор не сказав, що більше не піде на заняття цього гуртка.

Інтерактивна вправа: «Норми жіночності/мужності» (до 25 хв.).

Хід проведення:

• Тренер зачитує тези, а учасники займають позицію згідно своїх переконань в одному із кутів кімнати.

• Після визначення учасники обговорюють мотиви свого вибору.

• Завершення обговорення дозволяє учасникам змінити позицію і обґрунтувати своє рішення.

Примітки:

Тези, що стосуються шкільного життя.

• В навчанні не потрібно звертати увагу на стать дитини.

- В вихованні необхідно звертати увагу на стать дитини.
- На уроках праці хлопці повинні опановувати “чоловічі” види праці, а дівчата – “жіночі”.
- І хлопців, і дівчат необхідно привчати до різних видів праці без статевої диференціації.
- Хлопець і дівчинка повинні сидіти за однією партою, оскільки це покращує навчання хлопців.
- Коли вчитель робить зауваження учням, цілком правомірно починати фразу зі слів типу: “Ти - хлопець, ти мусиш бути...”, “Ти - дівчинка, ти повинна бути...”

Тези, що стосуються життя взагалі.

- Головне призначення жінки – не кар’єра, а родина і діти.
 - Цінність чоловіка визначається його заробітком та успішністю на роботі.
 - Чоловік повинен бути сильним.
 - Жінка вважається успішною тільки тоді, коли вдало виходить заміж.
 - Жінкам на роботі платять менше, тому що вони менш компетентні працівники.
 - Жінки не такі гарні керівники, як чоловіки.
 - Чоловік повинен виказувати мало почуттів і розв’язувати свої емоційні проблеми без сторонньої допомоги.
 - Жінки не агресивні.
 - Чоловік повинен бути компетентним.
 - Чоловік повинен уникати специфічно жіночих видів діяльності.
- Інтерактивна вправа: «Шкільні стереотипи» (25 хв.).

Хід проведення:

- Тренер зачитує тези, а учасники займають позицію згідно своїх переконань в одному із кутів кімнати.
- Після визначення учасники обговорюють мотиви свого вибору.
- Завершення обговорення дозволяє учасникам змінити позицію і обґрунтувати своє рішення.

Примітки:

- Учасники об’єднуються у чотири групи:
 - Ви – мати, яка виховує трьох синів
 - Ви – батько, який виховує трьох дочок
 - Ви – вчителька літератури

- Ви – вчитель фізкультури
- Завдання: записати якості, якими повинен володіти ідеальний учениця/учень.
- За десять хвилин групи вивішують результати роботи і обговорюють питання:
 1. Чи є відмінності?
 2. У чому вони полягають?
 3. Чи впливає стать батьків чи вчителів на визначення ідеальних якостей?Рефлексія (5 хв.).
Мета: Закріпити вивчені поняття.
Питання для обговорення:
 1. Що означають поняття «гендерний стереотип»?
 2. Яку роль виконують гендерні стереотипи у суспільстві?
 3. Які причини виникнення гендерних стереотипів?



2.3. ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ, ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА НАСИЛЬСТВО

Інтерактивна вправа: «Місце в житті» (до 25 хв.).

Хід проведення:

- Учасникам роздаються картки з назвою «нової особистості», причому їм не дозволяється обмінюватися інформацією з іншими. Далі учасникам пропонується стати в одну лінію та взятися за руки. Учасникам пояснюється, що, прослухавши твердження вони мають зробити крок уперед, якщо їх відповідь «так», або лишитися на місці, якщо відповідь «ні». Метою учасників є дійти якомога далі не відпустивши рук сусідів.

- Після закінчення вправи відбувається колективне обговорення її результатів, актуалізуються наступні питання: а) Яка основна ідея вправи, яка її мораль; б) Хто крокував без перешкод, хто залишився позаду. Чому; в) Які соціальні структури стоять на заваді успішному розвитку особистості.

Додаток . Ідентифікаційні картки.

20-ти річний чоловік з незначною вадою	45-ти річна сільська жінка
пенсіонерка	45-ти річний український бізнесмен
чоловік з кримінальним минулим	жінка, яка хворіє на снід
35-річний китайський бізнесмен	афганська біженка з двома дітьми
студентка	бездомний чоловік
наркоман	жінка з великою родиною
45-ти річна одинока жінка	чоловік, який належить до етнічної меншини
власник магазину, одружений чоловік з двома неповнолітніми дітьми	домогосподарка з двома неповнолітніми дітьми
28-річна жінка, що зловживає алкоголем	погано освічений 60-ти річний чоловік
50-ти річний одинокий чоловік	35-ти річна одинока мати

Пропоновані твердження:

- Я можу цілуватися з партнером на людях.
- Я можу легко звернутися до місцевих органів влади за дозволом на організацію громадських заходів, що дозволяють мені виразити мою особистість.
- Я зовсім не боюся виражати свою особистість.
- Моя особистість не заважатиме мені у пошуках добре оплачуваної роботи.

- Я можу у будь-який час взяти кредит у банку.
- Я можу отримати будь-які медичні послуги, що мені потрібні.
- Я відчуваю себе у безпеці на вулиці вночі.
- Я – освічена та впевнена в собі людина, може та бажає будувати професійну кар'єру.
- Я можу отримати будь-яку освіту.
- Я можу планувати свій шлюб та сімейне життя.

3.2. Інтерактивна вправа: Колесо дискримінації (25 хв.).

Хід проведення:

Варіант 1. Шляхом жеребкування учасники об'єднуються в малі групи по 4-6 осіб. Кожна група отримує завдання протягом 10-ти хвилин подумати та обмінятися життєвим досвідом з приводу випадків гендерної дискримінації у різних сферах соціального буття (побут, робота, освіта, тощо). Як результат, кожна група складає список випадків дискримінації, який пізніше презентується та обговорюється у великому «колі» (5 хвилин). Після закінчення презентацій результати учасників аналізуються та узагальнюються. Тренер допомагає учасникам виробити цілісну концепцію дискримінації, виділити шляхи її подолання.

Інтерактивна вправа: «Реальні історії» (25 хв.).

Хід проведення:

- За допомогою вправи «Світлофор» учасники об'єднуються в малі групи по 4-6 осіб.
- Кожна група отримує роздатковий матеріал з описом реальних історій гендерного насильства. Протягом 5-10 хв. учасники обговорюють свої історії в малих групах.
- Після завершення обговорення групи презентують свої історії у великому «колі».
- Під час групового обговорення актуалізуються опорні питання:
 - які почуття викликали у Вас ці реальні історії гендерного насильства;
 - що є схожого у розповідях цих жінок, і чим вони відрізняються;
 - які види насильства у Вашій історії Ви помітили (фізичне, сексуальне, економічне, емоційне);
 - як вплинули ці історії на Ваше бачення питання гендерного насильства;
 - яким чином можна було потерпілій людині захистити себе від насильства.

• Оскільки вправа є надзвичайно важкою в психологічному плані і несе відповідне емоційне навантаження, після закінчення рекомендовано проведення вправи «Чарівне коло» (учасники обмінюються компліментами по колу та отримують зворотній зв'язок).

Додаток.

1. Згвалтування.

а) Люди відмовляються мені вірити, коли я розповідаю, що все це відбулося через поїздку в таксі. Мені треба було поїхати на ділову зустріч в інший кінець міста; тож якимось в обідню перерву я зупинила таксі на переповненій машині вулиці, біля свого офісу. Водій повів мене дорогою, якої я не знала, але спочатку я подумала, що він поїхав відомим йому іншим маршрутом або ж коротшим шляхом. Трохи згодом я зрозуміла, що він їде не туди, але було вже пізно. Я не знала, де ми, а ми були на тихій, далекій від центру вулиці, і всі дверця машини були замкнені. Він зупинив авто біля якогось пустиря і згвалтував мене. Я була дуже налякана. Весь час мені здавалося, що я врешті просто помру, але потім він поїхав і залишив мене там. Це було найбільшим нещастям у моєму житті, і мені все це ще й досі сниться в кошмарах.

б) Мій дядько почав мене гвалтувати, коли мені було 7 років. Я була маленькою й не знала, що те, що він робить, є згвалтуванням. Почалося все з того, що дядько почав пропонувати мені дивитись порнографічні фільми разом з ним, а потім просив мене робити те, що ми бачили у цих фільмах. І він казав, що це було «актом любові» з його боку як члена родини... Він гвалтував мене приблизно десять разів на місяць.

в) Я відкрила двері, навіть не думаючи про безпеку - той чоловік казав, що він мій сусід знизу і що ми його залили. Мабуть, говоритимуть: мовляв, так мені й треба, якщо сама впустила його в квартиру. Тож я нікому і не розповіла, навіть батькам. Тепер я розумію, що якби тоді закричала, сьогодні б, може, мене тут не було. Адже він витягнув ніж і приставив мені до горла. Я завжди вважала, що коли щось подібне мене спіткає, я кричатиму, дряпатимусь нігтями, щосили відбиватимусь ногами... А от сталося, і я нічого вдіяти не змогла, наче «заклякла». Після цього у мене довгий час був шок. Якби хтось у мене запитав: «З тобою все гаразд?», я б відповіла: «Так, все нормально». Я просто була сама не своя, як мовиться, на автопілоті. Тепер моє життя поділено на дві половинки: «до згвалтування» і «після згвалтування». Усе змінилося. Багато часу тепер я проводжу в спальні, тому що «це» відбулося не там. У

вітальні, де це сталося, я залишаюся тільки тоді, коли вдома хтось є. Вже три місяці я майже не сплю, боюся виходити на вулицю. Раніше дуже товариська, тепер я мимоволі відштовхнула від себе усіх друзів, бо просто не можу нікого бачити поруч себе.

2. Домашнє насильство.

а) Коли ми тільки одружилися, мій чоловік почав часто й брутально наді мною знущатися. Увесь час він мене бив, давав ляпаси і гасив об моє тіло недопалки. Одного разу він намагався перерізати мені горло - у мене ще й досі шви. Він на шість годин прив'язав мене до стільця, завдавав мені ножових ран і намагався мене придушити. Двічі мені довелося лягати до лікарні. Незважаючи на те, що сусіди свідчили про ці напади, міліція відмовлялась втручатися. Коли пройшло дев'ять місяців, я вирішила розірвати наші стосунки. Але потім ще чотири роки мій колишній чоловік переслідував мене, знущався, бив та погрожував. Намагаючись захиститися, я кілька разів зверталася до міліції, пробувала подати на нього на суд, п'ять разів змінювала свій номер телефону, часто міняла місце роботи. Нічого не допомагало, бо він мене знаходив і надалі наді мною знущався. Я стала полонянкою у власному будинку - просто боялася, що він мене побачить, коли я вийду. Через моє становище мені було так соромно, що я приховувала правду від друзів та родини, тому в мене почалася депресія, яка привела мене до спроби самогубства.

б) Мені було шість років, і я якимось побачила, як батько просто жбурнув маму через усю кімнату. Мама почала кликати сестру, щоб вона відвела мене до своєї кімнати, але я не хотіла її залишати і дуже плакала. А ще одного разу він дуже жорстоко бив маму, я побігла по допомогу, і приїхала міліція. А наступного дня її обличчя було просто геть понівечене, усе синє від побиття, а на губу їй довелося накладати шви, і, мабуть, у неї була поламана шелепа. На її шиї були синці від його пальців, коли він її душив.

3. Сексуальні домагання.

а) Я - санітарка і частіше працюю з жінками, але іноді - і з чоловіками, і досить часто вони мене домагаються: за останню пару тижнів це трапилося тричі. Гадаю, що вони нудяться, от і чуєш: «йди-но сюди, любонько» або ж відчуваєш, як вони намагаються тебе помацати, коли та заправляєш їм ліжка. Це відбувається регулярно, і, на мою думку, треба усіма силами з цим якимось миритися. Однак я турбуюся набагато більше, коли мені доводиться залишатися самій на чергуванні уночі: адже я все частіше маю ці проблеми, не

знаю, скільки ще зможу таке витримувати, навіть якщо і не трапиться нічого гіршого.

б) Я й інші жінки, з якими я працювала, стали мішенями для абсолютно не бажаної і нічим не провокованої сексуальної уваги з боку керівника факультету... Десь протягом шести місяців він за першої-ліпшою нагоди цілував мене просто в кабінеті, а також робив натяки сексуального характеру. Пам'ятаю, що сприймала ці домагання як загрозу. Я також добре пам'ятаю, що мені було незручно, соромно, я гнівалася і почувалася безпомічною, приниженою і неспроможною захиститися. Я врешті написала доповідню керівництву, а цей негідник притягнув мене до суду... «за дискредитацію його доброго імені»... Через чотири роки суд, нарешті, прийняв рішення в цій справі. Але всі ці чотири роки я продовжувала працювати на тому ж факультеті, що й мій кривдник, і мені кожного дня доводилося вислуховувати цілу купу зауважень, дзвінків із погрозами, терпіти вороже ставлення з боку моїх колег.

в) Я щойно поступила на службу, де нас було тільки двоє жінок. Чоловіки ж увесь час відпускали жарти й натяки сексуального характеру. Не розумію, чого вони від мене хотіли: може, щоб я теж до цього неподобства підключилася? Весь час я почувалася незручно і мені було дуже важко на чомусь зосередитися. Одного дня я щось на цю тему сказала своєму начальникові, а він відповів: «Це вони несерйозно, просто щоб випустити пару, пускай це повз вуха, і хай воно тебе не зачіпає». Себто, рекомендувалося просто з цим змиритися, але я так цього і не змогла зробити.

4. Торгівля жінками.

а) Я не хотіла ставати проституткою, але той чоловік, що вивіз мене з дому до Німеччини, сказав, що я маю це робити, бо за поїздку винна йому більше двох тисяч євро. Він сказав, що якщо я не буду виконувати його вимоги, то він мене продасть комусь набагато жорстокішому. Я почувалася у безвиході, у повному бруді і хотіла втекти, але не знала, куди бігти й до кого звернутися.

б) У мене не було ні рідних, ні роботи. Подруга запропонувала поїхати на заробітки в Росію, де її знайомі мали швейні майстерні і обіцяли пристойну зарплатню. Коли ми приїхали, то нам повідомили, що ми продані хазяїну. Виходити з дому не дозволялось, шити доводилося з ранку до ночі. Коли я попросила видати обіцяну зарплатню, то була жорстоко побита. Потім це повторювалось щодня - нас всіх били та гвалтували. Звільнили нас від подальших знущань російські міліціонери, які проводили спецоперацію і знайшли

в зачиненому нежилому будинку нас - справжніх рабинь. Я повернулася в Україну, але пережите ніяк не полишає мене. Двічі я намагалася покінчити життя самогубством, зараз лікуюся у психотерапевта.

в) Нас було четверо дівчат з України, яким пообіцяли роботу готельними покоївками в Бельгії. Як тільки ми приїхали в Бельгію, у нас відразу забрали паспорти охоронці, бо нібито документи були необхідні для реєстрації в поліції. Наступного дня нас продали господарю, який змушував нас працювати у «вітринах» по 12 годин на добу. За день я обслуговувала близько 5 клієнтів. Грошей господар не платив, пояснюючи це тим, що ми повинні відробити гроші, які були витрачені на наші документи й дорогу. Спали ми на підлозі, нам не дозволяли виходити з квартири, де ми жили. За найменшу провину нас жорстоко карали: били, всіляко знущалися й позбавляли їжі.

Інтерактивна вправа: «Види насильства» (25 хв.).

Хід проведення:

- За допомогою вправи «Світлофор» учасники об'єднуються у чотири групи.
- Кожна група отримує завдання підібрати до виду гендерного насильства приклади (фізичне, сексуальне, економічне, емоційне насильство). Протягом 5-10 хв. учасники записують результати свої обговорень на листки фліпчарту.
- Після завершення обговорення групи презентують свої історії у великому «колі».
- Оскільки вправа є надзвичайно важкою в психологічному плані і несе відповідне емоційне навантаження, після закінчення рекомендовано проведення вправи «Чарівне коло» (учасники обмінюються компліментами по колу та отримують зворотній зв'язок).

Приклад результатів дослідження:

фізичне насильство	емоційне насильство
<ul style="list-style-type: none">• штовхає• заподіює біль за допомогою ляпасів, стусанів і ударів кулаком• піддає її (дружину/чоловіка) ризику, наприклад, не виявляє обереж-	<ul style="list-style-type: none">• постійно критикує, кричить і ображає (наприклад, кажучи, що вона/він занадто товста/товстий, худа/худий, дурна/дурний; дуже погана мати/поганий батько, партнер, коханка/

<p>ності при управлінні машиною</p> <ul style="list-style-type: none"> • кидає предмети • загрожує зброєю чи ранить • фізично перешкоджає при спробі вийти з будинку • зовні зачиняє її в приміщенні • залишає її в небезпечних місцях • відмовляється допомогти, коли вона хвора, поранена або вагітна / хворий, поранений • перешкоджає при спробі звернутися за медичною допомогою • не дає заснути вночі • відмовляється купувати продукти харчування і інші, необхідні для сім'ї товари • псує її майно • ображає дітей • погрожує заподіяти шкоду її родичам або друзям 	<p>коханець, жінка/чоловік)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ігнорує почуття партнера • підіймає на сміх переконання партнера • як покарання не звертає уваги на ніжні почуття партнера • відмовляється працювати і вносити свою частку до сімейного бюджету • забороняє виходити на роботу • маніпулює партнером, використовуючи при цьому брехню і незгоду • ображає родичів і друзів із тим, щоб прогнати їх • відмовляється виходити з нею/ним на люди • перешкоджає підтримувати стосунки з родичами і друзями • не дає користуватися телефоном • контролює сімейний бюджет і одноосібно приймає фінансові рішення • принижує на публіці • переслідує на роботі • погрожує піти або вигнати з дому • погрожує викрасти дітей • карає дітей або не допускає до дітей
сексуальне насильство	економічне насильство
<ul style="list-style-type: none"> • поводить з партнером як із сексуальним об'єктом • утримується від сексу і не виявляє ніжних почуттів • примушує роздягатися супроти волі 	<ul style="list-style-type: none"> • позбавлення одним дорослим членом сім'ї іншого можливості розпоряджатися сімейним бюджетом • позбавлення можливості мати кошти і права розпоряджатися ними на свій розсуд

<ul style="list-style-type: none"> • здійснює статеві зносини з особливою жорстокістю • заставляє вступати в статеві зносини супроти волі, насилує • примушує вступати в статеві зносини після побоїв • проявляє виняткові ревнощі і звинувачує в любовних зв'язках із ким-небудь • примушує дивитися і повторювати порнографічні дії 	<ul style="list-style-type: none"> • економічний тиск на неповнолітніх дітей
--	---

Інтерактивна вправа: «Займи позицію» (25 хв.).

Хід проведення:

- Тренер зачитує тези, а учасники займають позицію згідно своїх переконань в одному із кутів кімнати.

- Після визначення учасники обговорюють мотиви свого вибору.

- Завершення обговорення дозволяє учасникам змінити позицію і обґрунтувати своє рішення.

Примітки. Тези:

- Жінки, що піддаються насильству в сім'ї, - мазохістки. Їм приносить задоволення, коли їх б'ють.

- Жертва провокує насильство і заслуговує на нього.

- Жінки, що піддаються насильству, завжди можуть піти від кривдника.

- Ті, хто б'ють, не є люблячим чоловіком або партнером.

- Кривдники, що застосовують насильство, психічно нездорові.

- Чоловіки, що б'ють дружин, б'ють також і дітей.

- Дітям потрібний їх батько, навіть якщо він агресивний.

- Домашні сварки, рукоприкладства і колотнечі характерні для неосвічених і бідних людей.

- Сварки між чоловіком і дружиною існували завжди. Це природно і не може мати серйозних наслідків.

- Ляпас ніколи не ранить серйозно.

- Причиною насильства є алкоголь.

- Зараз домашнє насильство - явище рідкісне. Воно залишилося у минулому, коли вдачі були жорстокішими, і жінки вважалися власністю чоловіків.

Рефлексія (5 хв.).

Мета: Закріпити вивчені поняття.

Питання для обговорення:

1. Що означають поняття «гендерна нерівність», «гендерна дискримінація», «гендерне насильство»? Як вони пов'язані між собою?
2. У яких сферах життя проявляються вищезгадані явища?
3. Як можна їх подолати?



РОЗДІЛ III. ЗАНЯТТЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДИКИ АРТ-ТЕРАПІЇ для дівчат, які знаходяться в складних життєвих обставинах (заняття проводить психолог)

Мета методики: Чітко уявляти свій світ, його фарби, складову, можливості. Продемонструвати учасницям способи їх побудови власних кордонів, можливості взаємодій із іншими учасницями процесу. Виявлення та у разі потреби формування у учасниць нових навичок та можливостей взаємодіяти, вмінь домовлятися з колегами по взаємодії, знаходити внутрішні ресурси та мотивації.

1-й етап. Вступна частина, знайомство (10 хв.)

2-й етап. Використовується методика арт - терапевтична «Малюнок Світу» (45 хв.)

Інструкція: 1) «Намалюйте свій світ». Малюнок пропонується виконувати на одному аркуші паперу з'єднаному з чотирьох, всіма одночасно. Всім роздається необхідна кількість фарб та пензлів. Бажано щоб процес малювання відбувався мовчки.

Тренер: Уявіть, будь-ласка, що цей великий аркуш паперу, це наш загальний світ, і в цьому загальному світі є ваші світи. Він у кожного свій, намалюйте свої світи.

3-й етап. Обговорення, загальне враження. (20 хв.)

Звертаємо увагу:

- Чи сподобалося малювати?

- Чи є «білі плями»?

- Чи виникали конфлікти в процесі. Як вирішувалися?

4-й етап. Учасниці по черзі розповідають про свій світ. (35 хв.)

Як було малювати? Які відчуття під час малювання? Складно? Весело? Не цікаво? Прикольно? Чи дивились як у інших?

Звертаємо увагу:

- розмір;
- місце розташування на загальній мапі;
- колір, загальний настрій;
- зміст (яскравий, добрий, агресивний...);
- Чи є в наявності кордони, які вони;
- Чи хотілося б щось змінити?

5-й етап. Вправа-взаємодія «Йдемо у гості». Одна учасниця іде у гості до іншої. (35 хв.)

Звертаємо увагу:

- Чому саме до неї? Чим сподобався її світ?
- На вміння домовлятися з протилежною стороною, щоб прийняли у гості;
- На здібності домовлятися з сусідами, щоб пропустили;
- Вміння та навички вирішувати конфліктні ситуації у разі відмови;
- Находження в собі внутрішніх ресурсів.

6-й етап. Підведення підсумків. Заповнення анкет (20 хв.)

Очікується, що дана методика:

- 1) дозволить розвинути цінні соціальні навички;
- 2) дозволить здійснювати взаємодопомогу та підтримку членам групи, а також розв'язувати загальні проблеми;
- 3) дає змогу спостерігати результати своєї діяльності та їх вплив на оточуючих;
- 4) дозволить оволодіти новими ролями та проявляти латентні якості особистості, а також спостерігати, як модифікація рольової поведінки впливає на взаємостосунки із оточуючими;
- 5) підвищить самооцінку і призведе до укріплення особистої ідентичності;
- 6) розвиваються навички прийняття рішень;
- 7) а також комунікативні навички та вміння домовлятися під час проведення складних перемовин.

РОЗДІЛ IV. ДОДАТКИ

1. НАЦІОНАЛЬНА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

2. Конституція України

3. Указ Президента України від 26.07.2005 № 1135/2005 «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

4. Закон України «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» від 05.06.2003 № 946-IV.

5. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

<http://zakon.nau.ua/doc/?code=2866-15>

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052866.html

6. Закон України від 15.04.2008 № 274-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=274-17>

<http://www.president.gov.ua/documents/3036.html>

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2005_07_26/U1135_05.html

7. Закон України від 15.11.2001 № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї»

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2789-14>

8. Закон України від 25.09.2008 р. № 599-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї»

<http://www.president.gov.ua/documents/8533.html>

9. Закон України від 19.06.2003р. «Про соціальні послуги»

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=966-15>

10. Постанова КМ України від 05.09.2007 № 1087 «Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми»

<http://www.minjust.gov.ua/0/10849>

11. Постанова КМ України від 26 квітня 2003 р. N 616 «Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу»

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616-2003-%EF>

12. Постанова КМ України «Про Рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» від 22.03.2007 № 817-V;

13. Постанова КМ України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Рівні права і рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» від 27.08. 2008 № 1241-V.

14. Постанова КМ України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12.04.2006 № 504.

2. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (скорочена)

- Стаття 3. Конституції закріплює рівність чоловіків і жінок в усіх сферах життя.
- Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.
- Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.
- Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.
- Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.
- Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

- Закон України №2536
- «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
- від 8 вересня 2005 року :
 - рівні права жінок і чоловіків - відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі;
 - рівні можливості жінок і чоловіків - рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків;
 - дискримінація за ознакою статі - дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків;
 - позитивні дії - спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України;
 - сексуальні домагання - дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування;
 - гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
 - гендерно-правова експертиза - аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

3. МІЖНАРОДНІ НОРМИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

1. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (витяг)
(ратифікована Україною 12.03.1981 р.)

Стаття 1. Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація щодо жінок» означає будь-яку відмінність, виключення чи обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправно-

сті чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

2. Конвенція N 111 про дискримінацію у сфері праці і занять (витяг)
(ратифікована Україною 04.08.1961 р.)

Стаття 1. 1. Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація» включає:

а) будь-які відмінності, недопущення чи надання переваги за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження, що приводить до приниження чи порушення рівності можливостей чи ставлення у сфері праці та занять

3. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (витяг)
(ратифікована Україною 17.07.1997р.)

Стаття 14. Заборона дискримінації

Здійснення прав і свобод, викладених у цій Конвенції, гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або інших обставин.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (витяг)
(ратифікований Україною 12.11.1973р.)

Стаття 3. Країни, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків та жінок право користування всіма економічними, соціальними та культурними правами, котрі передбачені у цьому Пакті.

5. EU Council Directive 97\80\EC Про застосування принципу рівного ставлення до чоловіків та жінок стосовно доступу до зайнятості, професійного навчання та кар'єри, і умов праці. (витяг)

Стаття 2. 1. Принцип рівного ставлення означає, що не повинно бути жодної дискримінації за статтю, прямої чи непрямої, зокрема стосовно шлюбного чи сімейного статусу.

2. Для цієї Директиви застосовуються наступні визначення:

- пряма дискримінація: коли ставлення до однієї особи є менш прихильним/вигідним ніж до іншої у такій же ситуації, на ґрунті статі;

- непряма дискримінація: коли явно нейтральне положення, критерії чи практика ставить осіб однієї статі у невігідне становище порівняно з особами іншої статі, крім випадків, коли це положення, критерії чи практики є об'єктивно обґрунтованими законною метою;

- переслідування/домагання (harassment): коли небажана поведінка, яка стосується статі особи, виникає з ціллю вплинути чи принизити гідність особи, або створити загрозливе, вороже, принизливе, образливе середовище;

- сексуальні домагання: коли будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуальної природи виникає з ціллю принизити гідність особи, зокрема, коли створюється загрозливе, вороже, принизливе, образливе середовище;

3. Переслідування/домагання та сексуальні домагання в рамках цієї Директиви мають вважатися дискримінацією за статтю і на цій основі бути захищені.

5. Країни-члени мають заохочувати відповідно до національного законодавства, колективні договори чи практики, працевлаштування чи осіб відповідальних за доступ до професійної освіти, вживати заходів для попередження всіх форм дискримінації за статтю, зокрема переслідування/домагання та сексуальні домагання на робочому місці.

4. МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК

1. Загальна декларація прав людини (1948 р.)

2. Декларація Тисячоліття Організації об'єднаних націй від 08.09.2000

3. Пекінська декларація, прийнята на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок 15.09.1995

4. Декларація Кабінету міністрів Ради Європи «Про рівноправність жінок і чоловіків», прийнята Комітетом міністрів на 83 сесії від 16.11.1988.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966, ратифікований Україною 19.10.1973 Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII.

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966, ратифікований Україною 19.10.1973 Указом Президії ВР Української РСР № 2148-VIII.

7. Конвенція ООН Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979, ратифікована Україною 12.01.1981.

8. Конвенція Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28.06.1930, ратифікована Україною 10.08.1956.

9. Конвенція Міжнародної організації праці про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 від 29.06.1951, ратифікована Україною 10.08.1956.

10. Конвенція Міжнародної організації праці про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 від 25.06.1958, ратифікована Україною 04.08.1961.

11. Конвенція Міжнародної організації праці про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками № 156 від 23.06.1981, ратифікована Україною Законом України від 22.10.2009 № 1196-XIV.

12. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 ETS № 163, ратифікована Україною Законом України від 14.09.2006 № 137-V.

13. Рекомендація № Rec (2003) 3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень» від 12.03.2003.

14. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН, № 60/141 «Дівчатка» від 16.12.2005.

5. ЦІЛІ РОЗВИТКУ ТИСЯЧОЛІТТЯ

Цілі розвитку тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000 р., проголошують забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни.

Цілі Розвитку Тисячоліття Україна Ціль 3: забезпечення гендерної рівності

Завдання	Індикатори
Завдання 3а: Забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади	3.1 Гендерне співвідношення серед депутатів ВР Ради України, чис.жін./чис.чол. 3.2.Гендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис.жін./чис.чол. (або навпаки)
Завдання 3б: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків	3.3.: Гендерне співвідношення серед вищих державних службовців (1-2 посадових категорій), чис.жін./чис.чол.

3.4.: Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %													
Індикатори	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Індикатор 3.1. Гендерне співвідношення серед депутатів Верховної Ради України, чис.жін./чис.чол.													
	0892	0892	0595	0595	0595	0595	0991	0892	0892	0892	2080	2575	3070
Індикатор 3.2. Гендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис.жін./чис.чол. (або навпаки)													
	4258	4258	4258	4258	4258	4258	3565	3565	3763	3763	4456	4753	5050
Індикатор 3.3. Гендерне співвідношення серед вищих державних службовців (1-2 посадових категорій), чис.жін./чис.чол.													
	1585	1585	1486	1684	1387	1981	1981	1783	1882	1981	2575	2773	3070
Індикатор 3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %													
	71,0	69,7	69,3	68,6	68,6	70,9	72,8	72,9	75,2	77,2	80	83	86

У таблиці наведені фактичні дані до 2009 р., очікувані дані за 2009 р. та прогнозно-розрахункові значення показників на 2010 - 2015 рр.

6. ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ З ГЕНДЕРНИХ ПИТАНЬ

Гендер - поняття, що увійшло у вжиток із соціології і визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі, соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступ до влади, сімейній ролі та репродуктивній поведінці і є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства.

Гендерна дискримінація це порушення прав людини за ознакою статі, ставлення чи сприйняття людини на основі категорії статі, а не за її індивідуальними якостями.

Гендерна нейтральна політика - політика, яка використовує знання гендерних відмінностей у конкретному контексті для задоволення практичних потреб жінок і чоловіків, має на меті усунення гендерного розподілу праці та гендерного розподілу вихідних ресурсів, проте спрямована на відповідних дієвих осіб для досягнення певних цілей.

Гендерна рівність - результат відсутності дискримінації тієї чи іншої особи за ознакою її статі. У цьому понятті можна виділити п'ять складових: права, можливості, цінність, ситуація чи наслідки, посередництво.

Гендерна чутливість - здатність визнавати та підкреслювати існуючі гендерні відмінності, питання і прояви нерівності та враховувати ці аспекти у стратегіях та діях. Це один з критеріїв оцінки планування змін, проектів, методів дослідження і аналізу. Гендерна чутливість стосується змін, що плануються, методів, чутливих в гендерному відношенні, якщо вони враховують існуюче становище жінок і чоловіків, не погіршують становище жінок і чоловіків, сприяють встановленню гендерного балансу.

Гендерне планування - означає процес планування програм та проектів розвитку, які є гендерно чутливими і які враховують вплив різних гендерних ролей та гендерних потреб жінок і чоловіків на цільову громаду чи сектор. Передбачає відбір відповідних підходів з метою вирішення не лише практичних потреб жінок та чоловіків, але й визначення відправних точок для подолання проблеми нерівних відносин (тобто стратегічні потреби) та підвищення гендерної чутливості політичного діалогу.

Гендерний розподіл праці/розподіл праці за статевою ознакою - прийнята поведінка у певному суспільстві громаді, яка визначає розподіл праці у продуктивних системах, тобто, коли діяльність, завдання та обов'язки сприймаються як суто чоловічі та жіночі і загалом виконуються відповідно.

Гендерні ролі - зразки поведінки жінок і чоловіків, які ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю; сукупність загальноприйнятих норм і правил поведінки людей в конкретній ситуації. На гендерні ролі впливають вік, клас, раса, етнічна та релігійна належність, географічне, економічне та політичне середовище. Зміни гендерних ролей часто виникають у відповідь на зміну економічних, природних чи політичних обставин, включаючи

розвиток. І жінки і чоловіки можуть грати багато ролей у суспільстві.

Гендерні стереотипи - являють собою, як правило, спрощену та стандартизовану концепцію або образ типових соціальних ролей чоловіків та жінок, як вдома, так і в суспільстві. Гендерні стереотипи – це переконання про характеристики, якості та сфери діяльності, які «вважають» прийнятними для чоловіків та жінок, набір норм їхньої поведінки, мотивів і потреб. Це один із видів соціальних стереотипів і зазвичай є стандартизованим, стійким, емоційно-насиченим, ціннісно-визначеним образом.

Дискримінація за ознакою статі - дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків;

Позитивні дії - спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Продуктивні ролі - ролі, що відіграють як чоловіки так і жінки. Діяльність, що направлена на виробництво товарів та послуг або на продаж чи обмін, або на задоволення потреб родини.

Репродуктивні ролі - це поняття стосується діяльності, необхідної для відновлення робочої сили суспільства та передбачає дітонародження, виховання дітей, догляд за членами родини, наприклад, дітьми, особами старшого віку та робітниками. Ці завдання здебільшого виконуються жінками. Репродуктивна робота є надзвичайно важливою для суспільства, проте дуже рідко сприймається як «справжня робота».

Рівні права жінок і чоловіків - відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі; рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків;

Сексуальні домагання - дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування;

Стать - означає ті анатомо-біологічні особливості людей (в основному – в репродуктивній системі, наприклад, здатність жінок до дітонародження, у чоловіків - утворення сперми), на основі яких люди визначаються як чоловіки або жінки. Статеві ролі мають універсальний характер. Стать належить людині від народження.



Громадська організація
«Фундація «Гармонізоване суспільство»»

www.cfsc.com.org